

Tadas Ivanauskas (1882–1970)

Nuotrauka iš Vikipedijos

Lietuvių gamtininkas zoologas, profesorius (1922), gamtos mokslų daktaras (1940), Lietuvos mokslų akademijos tikrasis narys (1941), Lietuvos nusipelnęs mokslo veikėjas (1945), gamtosaugos pradininkas, 37 knygų autorius.

1903–1905 m. studijavo Sankt Peterburgo universitete (1910 m. jį baigė), 1905–1909 m. – Sorbonoje. 1910–1917 m. Sankt Peterburge dirbo jo paties įkurtoje Gamtos mokslų priemonių laboratorijoje „Zootom“, Žemės ūkio mokykloje, dalyvavo mokslinėse ekspedicijose prie Barenco jūros, rinko medžiagą zoologijos muziejams.

Grįžęs į Lietuvą, 1918 m. Musteikoje (Varėnos r.) su žmona įkūrė pirmąją privačią lietuvių mokyklą, joje mokytojavo. 1919–1921 m. Kaune buvo Žemės ūkio departamento patarėju ir vadovavo jo paties įkurtai Gamtos tyrimo stočiai, turinčiai zoologijos muziejų. 1920 m. su kitais įkūrė Aukštuosius kursus ir juose dėstė. Buvo vienas iš Lietuvos universiteto kūrėjų 1922 m., 1922–1940 m. ėjo Zoologijos katedros vedėjo pareigas, buvo profesorius (1922).

Surengė mokslinių ekspedicijų į Istrijos pusiasalį (prie Adrijos jūros), Vilsandžio salą (Estijoje), Braziliją. Su žmona surengė pirmąją Nacionalinę paukščių dieną ir Medžių sodinimo švenčių, kurių metu buvo pasodinti Petrašiūnų, Panemunės ir Lampėdžių pušynai, apželdinti Nemuno šlaitai.

1928–1939 m. dėstė Alytaus aukštesniojoje miškų mokykloje. 1929 m. Obelynėje (netoli Kauno) įkūrė pirmąją kailinių žvėrelių fermą, Ornitologijos stotį Ventės rage. 1937 m. jo iniciatyva buvo įsteigtas Žuvinto rezervatas, 1938 m. – Kauno zoologijos sodas.

1940–1970 m. buvo Vilniaus universiteto, Lietuvos žemės ūkio akademijos, Kauno medicinos instituto profesoriumi, katedrų vedėju. 1945–1950 m. – Mokslų akademijos Biologijos instituto direktorius. 1947–1962 m. dalyvavo ekspedicijose prie Volgos, Obės, į Vidurio Aziją, Azerbaidžaną, Kazachiją. Tyrė paukščius, jų migraciją, introdukavo nemažai augalų, aktyviai propagavo gamtos apsaugą, racionalią medžioklę, sukūrė lietuvišką biologijos terminologiją. 1921–1939 m. ėjo Lietuvos medžioklės draugijų sąjungos pirmininko pareigas; 1927–1939 m. – žurnalo „Medžiotojas“ redaktorius.

Palaidotas Tabariškių kapinėse (Kauno r.), antkapinis akmuo sukurtas pagal architektų Nasvyčių projektą. 1982 m. buvo įsteigta Lietuvos mokslų akademijos Tado Ivanausko premija. Jo vardu yra pavadinta drugių gentis (*Ivanauskiella*).

Lietuvos žemės ūkio universitete (dabar – Vytauto Didžiojo universiteto Žemės ūkio akademija), 2002 m. padovanota profesoriaus artimųjų, buvo įkurta asmeninė akademiko Tado Ivanausko biblioteka. Ji atvira visiems besidomintiems profesoriaus veikla ar sukauptomis knygomis.

Šią biblioteką galima vadinti ir muziejumi. Joje yra ne tik knygų ir rankraščių kolekcija, bet ir autentiškų baldų, knygų lentynų, paveikslų, suvenyrų ir nuotraukų. Stengtasi atkurti tokią biblioteką, kokia naudojosi T. Ivanauskas. Joje knygos yra išdėstytos pagal buvusią sistemą, kurią rodo apie 1970 m. sudarytas knygų katalogėlis. Tvarkant šią biblioteką, jis buvo papildytas neįtrauktų knygų kataloginėmis kortelėmis.

Tado Ivanausko biblioteka yra ne tik muziejus žymiam mokslininkui prisiminti, bet ir tyrimų arba studijų šaltinis. Ši knygų kolekcija priklauso universiteto bibliotekai, todėl knygų aprašai yra įtraukti į bendrą

bibliotekos elektroninį katalogą. Akademiko Tado Ivanausko biblioteka yra jo asmeninių ir mokslinių interesų, mėgstamos veiklos atspindys.

Tado Ivanausko asmeninėje bibliotekoje šiuo metu yra 991 pavadinimo knygos ir 1 159 knygų egzemplioriai. Ši knygų kolekcija nėra visa: dėl įvairių priežasčių dalis knygų nepateko į universitetui perduotą T. Ivanausko knygų palikimą. Remiantis vien šios bibliotekos knygų katalogu, trūksta 249 knygų. Iš jų net 134-ios priklauso ornitologijos sričiai. Tačiau knygos, esančios šioje bibliotekėlėje, be abejonės, atspindi akademiko interesų sritis ir gali atskleisti bent nedidelę dalelę jo gyvenimo ir veiklos.

T. Ivanauskas pradėjo kaupti asmeninę biblioteką apie 1909 m., kai, būdamas Peterburge, tėvo bute ėmėsi rinkti lietuvių literatūros biblioteką, kuri užėmė tik vieną spintos lentyną. Pasirinkęs mokslininko kelią ir tapęs plataus profilio biologu, T. Ivanauskas neapsiribojo vien mokslu ir viena mokslo sritimi. Jis buvo įsitikinęs, kad mokslininkui, ypač gamtininkui, būtina „domėtis kitomis žmogaus sąmonės sritimis; etika, grožis, romantika, poezija turi taip pat lydėti jo žingsnius... Tada tik jis mokės atjausti kitų žmonių kančias ir nelaimes, mokės matyti ir aprašyti grožį tos gamtos, kurioje dirbo ir ieškojo amžinųjų jos dėsnių“¹. Tai perteikia ir jo sukaupta kolekcija.

Tado Ivanausko bibliotekoje yra 24 teminiai skyriai ir skyreliai. Po 10–20 knygų priskiriama bendriems mokslo ir meno skyriams, tokiems kaip enciklopedijos ir žodynai, kalbos mokslai, visuomeninė literatūra, istorija, medicina, menas, literatūros mokslas ir kita literatūra. Šių skyrių knygos sudaro apie šeštadalį visų knygų. Dauguma knygų priklauso biologijos, botanikos, zoologijos, žemės ūkio, miškininkystės skyriams ir kitoms susijusioms sritims, tokioms kaip bitininkystė, medžioklė, sodininkystė, daržininkystė ir kt.

Didžiausias knygų rinkinys, be abejonės, yra iš ornitologijos srities. Knygų katalogėlyje šis skyrelis pavadintas „Paukščiai“; jis sudaro ketvirtadalį visos asmeninės bibliotekos. Šiame rinkinyje yra 19 paties T. Ivanausko knygų ir 227 kitų autorių knygos. Keletas šio rinkinio knygų yra žymūs XIX a. pabaigos – XX a. pradžios darbai ornifaunai pažinti, kuriais rėmėsi T. Ivanauskas: tai – žymaus Lenkijos ornitologo V. Tačanovskio veikalai „Ptaki krajowe“ (1882), „Ornitologia ptaków polskich“ (1862 m.), „O ptakach drapieżnych w Królestwie polskim“ (1860). Taip pat yra du F. Tišlerio darbai: „Die Vögel der Provinz Ostpreussen“ (1914), „Die Vögel Ostpreussens und seiner Nachbargebiete“ (1941). Tado Ivanausko bibliotekoje yra A. Reichenovo veikalas „Die Vögel, Handbuch der systematische Ornithologie“ (1913), kuriame pateikta paukščių klasifikacijos sistema. Šia klasifikacija T. Ivanauskas naudojo rengdamas „Vadovėlį paukščiams apibūdinti su trumpu aprašymu ir 207 paveikslais“ (1931). Šios sistemos jis laikėsi ir vėliau, rengdamas „Lietuvos paukščių“ (1938) pirmąjį tomą. Bibliotekėlėje galima rasti ir daugiau vertingų knygų, išleistų XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje. Tado Ivanausko kolekcijoje yra nemažai knygų, parašytų įvairių mokslininkų, su kuriais jis aktyviai palaikė mokslinius ryšius, susitikdavo konferencijose. Pavyzdžiui, bibliotekoje yra penki Eriko Kumari veikalai apie Estijos paukščius. Retų knygų T. Ivanauskas taip pat gaudavo įvairiuose tarptautiniuose mokslininkų susitikimuose, kuriuose dažniausiai dalyvavo kaip Lietuvos universiteto Kaune Tarptautinio intelektualinio bendradarbiavimo komisijos narys. Lankydamasis užsienyje, akademikas dažnai pats nusipirkdavo reikalingos literatūros.

Tado Ivanausko biblioteka labai įdomi ne tik temų, bet ir kalbos aspektu. Akademikas kalbėjo ir rašė keliomis kalbomis, tad jo bibliotekoje vyrauja knygos lietuvių, anglų, prancūzų, vokiečių, rusų ir lenkų kalbomis, yra keletas knygų suomių, čekų, baltarusių, estų ir latvių kalbomis. Šioje kolekcijoje galima rasti ne tik knygų, bet ir įvairių žurnalų komplektų ar kai kurių jų numerių, konferencijų medžiagos, aštuonių T. Ivanausko straipsnių atspaudus ir rankraščių, susijusių su jo veikla. Reikėtų paminėti rankraščius „Lietuvos paukščiai. Pastabos“, „Sodininkystės programa“, „Pomologija“, „Zoologijos muziejaus istorija“ ir „Obelyne“.

Parengta pagal

JAKIMAVIČIUS, Algimantas, 2019. Tadas Ivanauskas. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras [žiūrėta 2019 m. vasario 7 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/Straipsnis/Tadas-Ivanauskas-33276>

ŠARLAUSKIENĖ, Lina, 2003. Tado Ivanausko asmeninė biblioteka. *Tarp knygų*, nr. 10 (537). Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, p. 16–17.

¹ „Tadas Ivanauskas. Gyvenimas ir veikla. V., 1976.